

ŚIST

Świętokrzyski Instytut
Samorządu Terytorialnego

Europejska Inicjatywa Obywatelska jako instrument demokracji

2022

**KOMITET
DO SPRAW
POŻYTKU
PUBLICZNEGO**

NIW
Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczności Obywatelskich

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności –
Centrum Rozwoju Społeczności Obywatelskiego
w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich
na lata 2018–2030 PROO

Rządowy Program
Rozwoju Organizacji
Obywatelskich
na lata 2018–2030
PROO

Europejska Inicjatywa Obywatelska (EIO) – procedura pozwalająca na składanie obywatelskich petycji do Komisji Europejskiej. Wprowadzona została Traktatem z Lizbony 1 kwietnia 2012 w celu wzmocnienia demokracji bezpośredniej w Unii Europejskiej. Sygnatariuszami petycji musi być minimum milion osób mieszkających w co najmniej siedmiu państwach Unii.

Europejska inicjatywa obywatelska to narzędzie, które umożliwia obywatelom Unii Europejskiej proponowanie konkretnych zmian w tych obszarach polityki UE, w których Komisja Europejska może zaproponować nowe przepisy, np. środowisko, rolnictwo, energia, transport lub handel. To ważny instrument demokracji uczestniczącej, gwarantowany każdemu przez Traktat o Unii Europejskiej.

Przed wprowadzeniem Europejskiej Inicjatywy Obywatelskiej każdy rezydent państwa członkowskiego mógł przekazać swoje oczekiwania Komisji Europejskiej poprzez petycję do Parlamentu Europejskiego, co nie było wystarczająco skutecznym narzędziem, ponieważ strona internetowa Parlamentu Europejskiego nie była przygotowana na petycje z dużą ilością podpisów.

Europejska Inicjatywa Obywatelska to dodatek do istniejącego już prawa petycji do Parlamentu Europejskiego, a także prawo apelowania do rzecznika, jak postanowione w Traktacie z Maastricht (1993). Jej szczegóły reguluje *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 211/2011 z dnia 16 lutego 2011 r. w sprawie inicjatywy obywatelskiej* (Dz. Urz. UE L 65 z 11.03.2011).

Europejska Inicjatywa Obywatelska powinna być rozumiana jako instrument pomocny obywatelom Unii Europejskiej, umożliwiający im wpływ na kształtowanie prawa UE, a w konsekwencji zapobiegający powstawaniu czy pogłębianiu się deficytu demokratycznego w strukturach Unii Europejskiej. Na gruncie wprowadzonych regulacji prawnych wyraźne bowiem staje się zarysowanie roli EIO jako umocowania obywatela jako takiego w strukturach Unii, forma uczestnictwa obywatela w „życiu demokratycznym Unii”, pozwalająca z jednej strony na zbliżenie „Unii do obywateli” i wspieranie „szerszej transgranicznej debaty na temat zagadnień dotyczących polityki UE poprzez zrzeszanie obywateli z szeregu krajów w celu wsparcia jednej określonej kwestii.

Aby skłonić UE do podjęcia działań w konkretnej sprawie, można zorganizować europejską inicjatywę obywatelską, w wyniku której Komisja Europejska zostanie wezwana do zaproponowania nowych przepisów unijnych w tej dziedzinie.

Formalna rejestracja inicjatywy otwiera procedurę, w ramach której milion obywateli z przynajmniej jednej czwartej państw członkowskich może zwrócić się do Komisji Europejskiej o przedłożenie wniosków ustawodawczych w dziedzinach, w których posiada ona uprawnienia. Pierwszą EIO była akcja „Right2Water”, mająca na celu zmianę dyrektywy ws. wody pitnej. W jej ramach zdobyto ponad 1,8 mln podpisów.

Europejska inicjatywa europejska jest pierwszym narzędziem, które pozwala obywatelom z różnych krajów UE na połączenie swoich sił i zaproponowanie konkretnych zmian prawnych. Obywatel UE, może przyłączyć się do grupy organizatorów inicjatywy lub wesprzeć jeden z już istniejących projektów.

Jak zorganizować inicjatywę?

Przede wszystkim należy utworzyć grupę organizatorów.

W skład grupy musi wchodzić co najmniej 7 obywateli UE mieszkających w co najmniej 7 różnych krajach UE. Nie muszą oni być obywatelami 7 różnych krajów. Muszą natomiast być w wieku uprawniającym ich do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego w ich kraju.

Następnie należy złożyć do Komisji wniosek o rejestrację. Przed zarejestrowaniem proponowanej inicjatywy Komisja sprawdzi szereg kryteriów prawnych, w tym między innymi czy propozycja wchodzi w zakres jej kompetencji.

Po zarejestrowaniu inicjatywy można ustalić datę rozpoczęcia zbierania deklaracji poparcia od obywateli z całej UE.

Inicjatywa musi spełniać pewne warunki, m.in.:

- co najmniej 1 milion zebranych podpisów

- podpisy z co najmniej 7 krajów UE (z uwzględnieniem minimalnej liczby podpisów z każdego kraju).

Jeżeli inicjatywa spełnia wszystkie warunki, Komisja musi ją przeanalizować.

W ciągu 1 miesiąca:

- urzędnicy UE spotkają się z organizatorami

W ciągu 3 miesięcy:

- w Parlamencie Europejskim odbędzie się otwarte posiedzenie, na którym komitet przedstawi swoją inicjatywę

W ciągu 6 miesięcy:

- Komisja wyda oficjalną odpowiedź, w której wyjaśni, dlaczego przygotowuje nowe przepisy na podstawie zgłoszonej propozycji lub dlaczego nie jest to możliwe.

Do tej pory sześć inicjatyw otrzymało wymaganą liczbę podpisów (Right2Water, One of Us, Stop Vivisection, Ban Glyphosate, Minority SafePack – milion podpisów na rzecz różnorodności w Europie oraz End the Cage Age) i zostały one przedłożone Komisji. Parlament zorganizował wysłuchania z udziałem przedstawicieli wszystkich sześciu inicjatyw. Wysłuchania te odbyły się odpowiednio 17 lutego i 10 kwietnia 2014 r., 24 kwietnia 2015 r., 20 listopada 2017 r., 15 października 2020 r. i 15 kwietnia 2021 r. Komisja udzieliła odpowiedzi, przedstawiając swoje konkluzje prawne i polityczne. Od czasu wprowadzenia Europejskiej Inicjatywy Obywatelskiej Komisja zarejestrowała łącznie 84 inicjatywy.

Różnica pomiędzy petycją a inicjatywą obywatelską:

Petycje można składać tylko do Parlamentu Europejskiego. Inicjatywy obywatelskie przedkłada się Komisji Europejskiej.

Petycje różnią się głównie tym, że:

- dotyczą **już podejmowanych przez UE działań** – nie mogą służyć domaganiu się projektu nowych przepisów UE (inicjatywy obywatelskie służą zaproponowaniu nowych przepisów UE)
- może je złożyć nawet **jedna osoba** (wystąpić z inicjatywą obywatelską mogą tylko formalne grupy organizatorów)
- **nie ma minimalnej liczby podpisów** (w przypadku inicjatyw obywatelskich wymagany jest jeden milion podpisów).

Należy zaznaczyć, że **od 1 stycznia 2020 r. zaczęły być stosowane nowe przepisy dotyczące Europejskiej Inicjatywy Obywatelskiej** – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/788 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie europejskiej inicjatywy obywatelskiej

Rozporządzenie wprowadziło szereg rozwiązań usprawniających Europejską Inicjatywę Obywatelską. Polegają one na:

- ulepszeniu procedury rejestracji, w tym możliwość częściowej rejestracji inicjatywy;
- zapewnieniu przez Komisję Europejską punktu informacyjnego oraz internetowej platformy współpracy na potrzeby europejskiej inicjatywy obywatelskiej, stanowiącej forum dla debaty oraz zapewniającej porady i wsparcie dla organizatorów;
- uruchomieniu centralnego systemu zbierania deklaracji on-line obsługiwanego przez Komisję Europejską;
- uproszczeniu wymogów w zakresie danych sygnatariuszy oraz wprowadzenie możliwości wyrażenia poparcia przez wszystkich obywateli Unii Europejskiej na podstawie ich narodowości;
- wprowadzeniu możliwości określenia daty początkowej kampanii zbierania deklaracji;
- wprowadzeniu możliwości przesyłania sygnatariuszom bieżących informacji drogą mailową.

W dniu 15 lipca 2020 r. Parlament i Rada przyjęły tymczasowe środki mające na celu przeciwdziałanie skutkom pandemii COVID-19 dla wdrażania europejskiej inicjatywy obywatelskiej. Nowe przepisy umożliwiają wydłużenie okresów zbierania deklaracji poparcia dla inicjatyw obywatelskich, na które wpływ ma pandemia.

Z kolei 3 czerwca 2021 r. Komisja przyjęła decyzję wykonawczą o przedłużeniu terminów zbierania deklaracji poparcia dla europejskich inicjatyw obywatelskich. Okres zbierania deklaracji przedłużono do 31 grudnia 2022 r.

Europejska inicjatywa obywatelska jest ważnym instrumentem demokracji uczestniczącej w Unii Europejskiej, dzięki któremu milion obywateli UE zamieszkujących w jednej czwartej państw członkowskich może zwrócić się do Komisji o przedstawienie wniosku dotyczącego aktu prawnego w celu wykonania postanowień traktatowych. Od początku stosowania rozporządzenia z 2011 r., na mocy którego ustalono szczegółowe procedury w odniesieniu do europejskiej inicjatywy obywatelskiej, sześć inicjatyw udało się z powodzeniem przedstawić Komisji. Jak wspomniano powyżej od stycznia 2020 r. zastosowanie mają nowe przepisy, których celem jest większa dostępność europejskiej inicjatywy obywatelskiej.